

MICAE MEDI AEVA LES IV

*Fiatal történészek
dolgozatai
a középkori
Magyarországról
és Európáról*

2015

MICAE MEDIAEVALES IV.

*Fiatal történészek dolgozatai
a középkori Magyarországról és Európáról*

MICAE MEDIAEVALES

IV.

*Fiatal történészek dolgozatai a középkori
Magyarországról és Európáról*

SZERKESZTETTE
*Gál Judit, Kádas István,
Rózsa Márton, Tarján Eszter*

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Budapest
2015

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Tanulmányok – Konferenciák
8. kötet

Lektorálták: Bárány Attila, Csernus Sándor, Csikány Tamás, Draskóczy István,
Körmendi Tamás, Molnár Péter, Nagy Balázs, Rácz György, Rokay Péter,
Solymosi László, Szovák Kornél, Thoroczky Gábor

Sorozatszerkesztő
Draskóczy István, Körmendi Tamás, Nagy Balázs

A kiadványt tervezte
Kiss Béla

A kötet megjelenésére az ELTE-BTK Hallgatói Önkormányzat
Tudományszervezési és Kutatási Pályázat, valamint a Magyar Lajos Alapítvány
támogatásával került sor.

A tanulmányok szerzői © Bácsatyai Dániel, Benei Bernadett, Csermelyi József,
Gál Judit, Haraszi Szabó Péter, Juhász Csaba, Kádas István, Kálmán Dániel,
Kanyó Ferenc, Kranzieritz Károly, Kuffart Hajnalka, Maléth Ágnes, Novák Ádám,
Rózsa Márton, Boris Stojkovski, Tarján Eszter

A kötet szerkesztői © Gál Judit, Kádas István, Rózsa Márton, Tarján Eszter

ISBN 978-963-284-597-5
ISSN 2062-2198

Nyomta és kötötte a Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
Felelős vezető: Kovács Jánosné

Tartalomjegyzék

DRASKÓCZY ISTVÁN – KÖRMENDI TAMÁS – NAGY BALÁZS	
<i>Előszó</i>	9
<i>Rövidítésjegyzék</i>	11
BÁCSATYAI DÁNIEL	
<i>Basilea ab Hunis expugnata. A 11. századi reichenai történeti hagyomány és a kalandozó magyarok emlékezete</i>	15
BENEI BERNADETT	
<i>Egyes igeneves szerkezetek használata a magyar krónika 11–12. századi szövegegyeségeiben</i>	33
CSERMELYI JÓZSEF	
<i>Német zsoldosvezérek, magyar remeték</i>	43
GÁL JUDIT	
<i>Az Árpád-házi királyok és hercegek ünnepélyes bevonulásai a dalmáciai városokba</i>	59
HARASZTI SZABÓ PÉTER	
<i>A prágai egyetem 14. századi hallgatói és a királyi udvar kapcsolatrendszere</i>	77
JUHÁSZ CSABA	
<i>A felszabadító oklevelek arengái</i>	93
KÁDAS ISTVÁN	
<i>Megyei emberek az északkelet-magyarországi megyei oklevelekben</i>	107
KÁLMÁN DÁNIEL	
<i>A természetes ábrázolás megjelenése a magyarországi heraldikában a középkori címerlevelek tükrében (1398–1526)</i>	123

KANYÓ FERENC	
<i>A késő középkori Óbuda város magisztrátusa 1526-ig</i>	133
KRANZIERITZ KÁROLY	
<i>A Nikápolyhoz vezető út.</i>	
<i>A keresztes hadak útvonalai a Magyar Királyság területén</i>	157
KUFFART HAJNALKA	
<i>Az esztergomi Hippolit-kódexek könyvelési rendszere:</i>	
<i>az itáliai kettős könyvelés egy sajátos formája magyar földön.</i>	
<i>Megjegyzések Piero Pincharo de Parma főkönyvi struktúrájához.....</i>	175
MALÉTH ÁGNES	
<i>I. Károly külpolitikája a német trónharcok tükrében (1314–1325).....</i>	187
NOVÁK ÁDÁM	
<i>Egy kutatási program első eredményeinek bemutatása</i>	
<i>– Sokpecsétes oklevelek 1439 és 1457 között.....</i>	199
RÓZSA MÁRTON	
<i>Thessalonikéi arisztokraták a 12. század első évtizedeiben.</i>	
<i>Eudokia hozománya és a Burtzés testvérek öröksége</i>	213
BORIS STOJKOVSKI	
<i>A szerb–magyar viszonyok 1321-ig</i>	
<i>középkori szerb elbeszélő források tükrében</i>	229
TARJÁN ESZTER	
<i>Három 13. századi címertekercs harántpólyáinak vizsgálata</i>	241
<i>Köszönetnyilvánítás</i>	253
<i>A szerzőkről.....</i>	255

Table of Contents

ISTVÁN DRASKÓCZY – TAMÁS KÖRMENDI – BALÁZS NAGY

Foreword..... 9

List of Abbreviations 11

DÁNIEL BÁCSATYAI

*Basilea ab Hunis expugnata. The Eleventh-Century Historiography
at Reichenau and the Memory of the Hungarian Incursions*..... 15

BERNADETT BENEI

*Participle Constructions in the Hungarian Chronicle
from the Eleventh and the Twelfth Centuries*..... 33

JÓZSEF CSERMELYI

German Mercenary-leaders, Hungarian Hermits 43

JUDIT GÁL

*Hungarian Royal and Princely Entries
in the Dalmatian Towns during the Árpáadian Era*..... 59

PÉTER HARASZTI SZABÓ

*The Students of the University of Prague in the Fourteenth Century
and their Relationship with the Royal Court of Hungary*..... 77

CSABA JUHÁSZ

Arengas in Charters of Liberation 93

ISTVÁN KÁDAS

*The „Homines Provinciae” in the Counties
of the Medieval North-eastern Hungary*..... 107

DÁNIEL KÁLMÁN

*Natural Representation in Hungarian Heraldry
in the Light of Medieval Grants-of-Arms (1398–1526)*..... 123

FERENC KANYÓ	
<i>The Magistrates of Late Medieval Óbuda (1301–1526)</i>	133
KÁROLY KRANZIERITZ	
<i>The Road to Nicopolis:</i>	
<i>The Crusaders' Routes in the Kingdom of Hungary</i>	157
HAJNALKA KUFFART	
<i>The Accountkeeping System of the Hippolit-codices in Esztergom:</i>	
<i>an Unusual Form of the Italian Double-Entry Bookkeeping in Hungary.</i>	
<i>Some Notes on the Structure of Piero Pincharo de Parma's Books</i>	175
ÁGNES MALÉTH	
<i>The Foreign Policy of Charles I of Hungary</i>	
<i>in Context of the Struggles for the German Throne (1314–1325)</i>	187
ÁDÁM NOVÁK	
<i>The First Results of a Research Project:</i>	
<i>Poly Sigillic Diplomas between 1439 and 1457</i>	199
MÁRTON RÓZSA	
<i>The Aristocrats of Thessalonike in the First Decades of Twelfth Century:</i>	
<i>Eudokia's Dowry and the Patrimony of the Bourtzai</i>	213
BORIS STOJKOVSKI	
<i>The Relationship between Hungary and Serbia until 1321</i>	
<i>in the Medieval Narrative Sources of Serbia</i>	229
ESZTER TARJÁN	
<i>The Bends of Three Thirteenth-Century Rolls of Arms</i>	241
<i>Acknowledgements</i>	253
<i>Notes on Contributors</i>	259

Rövidítésjegyzék

- ÁMTF Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. Budapest, 1963–1998.
- AO Nagy Imre – Tasnádi Nagy Gyula (szerk.): *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis*. I–VII. Budapest, 1878–1920.
- AOKL Kristó Gyula et al. (szerk.): *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia, 1301–1387*. I–XXXI. Budapest–Szeged, 1990–2014.
- BTOE Gárdonyi Albert – Kumorovitz L. Bernát (szerk.): *Budapest történetének okleveles emlékei*. I–III. Budapest, 1936–1987.
- CD Georgius Fejér (ed.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI. Budae, 1829–1844.
- CDC Tadeus Smičiklas (ed.): *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. I–XVII. Zagrab, 1904–1984.
- CEMRA Anthony Richard Wagner: *Catalogue of English Mediaeval Rolls of Arms*. Oxford, 1950. (Aspilogia 1.)
- Csánki Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. Budapest, 1890–1913. Reprint: Budapest, 1985. (Fekete Nagy Antal: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában IV. kötet, Trencsén vármegye*. Budapest, 1941.)
- DHA Georgius Györffy (ed.): *Diplomata Hungariae antiquissima accedunt epistolae et actae ad historiam Hungariae pertinentiam (ab anno 1000 usque ad annum 1196)*. I. Budapestini, 1992.
- DF MNL OL, U szekció, Diplomatikai Fényképgyűjtemény

DL	MNL OL, Q szekció, Diplomatikai Levéltár
Docheiariou	Nicolas Oikonomidès (éd.): <i>Actes de Docheiariou</i> . Paris, 1984. (Archives de l'Athos 13.)
Engel: Arch	Engel Pál: <i>Magyarország világi archontológiája 1301–1457</i> . I–II. Budapest, 1996.
Engel: Gen	Engel Pál: <i>Középkori magyar genealógia</i> . Budapest, 2001. CD-ROM.
Házi	Házi Jenő (szerk.): <i>Sopron szabad királyi város története</i> . I. rész 1–7., II. rész 1–6. Sopron, 1921–1943.
Historia Salonitana	Thomae archidiaconi Spalatensis: <i>Historia Salonitanorum atque Spalatinorum Pontificum</i> . Archdeacon Thomas of Split: <i>History of the Bishops of Salona and Split</i> . (Ed. Damir Karbić – Mirjana Mtijević-Sokol – James Ross Sweeney.) Budapest, 2006. (Central European Medieval Texts 4.)
HO	Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dező (szerk.): <i>Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius</i> . I–VIII. Győr–Budapest, 1865–1891.
KMC I.	Körmendi Tamás (szerk.): <i>Középkori magyar címereslevelek I. (1439–1503)</i> . Budapest, 2013.
KMTL	Kristó Gyula (főszerk.): <i>Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)</i> . Budapest, 1994.
MGH	Georg Heinrich Petz et. al. (ed.): <i>Monumenta Germaniae Historica</i> . Hannoverae, 1826–2014.
MNL	Magyar Nemzeti Levéltár
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
MTA	Magyar Tudományos Akadémia (Budapest)
PL	Jacques Paul Migne (ed.): <i>Patrologiae cursus completus. Series Latina</i> . I–CCXXI. Lutetiae Parisiorum, 1844–1865.

- RA Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica.* I–II. Budapest, 1923–1987.
- Sopron okl. Nagy Imre (szerk.): *Sopron vármegye története. Oklevéltár.* I–II. Sopron, 1889–1891.
- SRH Emericus Szentpétery (ed.): *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* I–II. Budapestini, 1937–1938. Reprint: Szóvák Kornél – Veszprémy László (szerk.) Budapest, 1999.
- UGDS Franz Zimmermann – Carl Werner – Georg Müller – Gustav Gündisch – Herta Gündisch – Konrad Gündisch – Gernot Nussbacher (Hrsg.): *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen.* I–VII. Hermannstadt–Bukarest, 1892–1991.
- Zala okl. Nagy Imre – Véghelyi Dezső – Nagy Gyula (szerk.): *Zala vármegye története. Oklevéltár.* I–II. Budapest, 1890.
- Zichy Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Barabás Samu – Krammerer Ernő – Dőry Ferenc – Lukcsics Pál (szerk.): *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo.* I–XII. Pest–Budapest, 1871–1931.
- ZsO Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Neumann Tibor (szerk.): *Zsigmondkori oklevéltár.* I–XII. Budapest, 1951–2013. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49., 52.)

GÁL JUDIT

Az Árpád-házi királyok és hercegek ünnepélyes bevonulásai a dalmáciai városokba

J ELEN TANULMÁNY CÉLJA az Árpád-házi magyar királyok és szlavón hercegek dalmáciai látogatásainak és a dalmáciai városokba történt ünnepélyes bevonulásainak vizsgálata. A kutatás a királyi és hercegi jelenléthez kapcsolódó rituálékra koncentrálna, amelyek a királyi udvar és a dalmáciai városok kapcsolattartásában kulcsszerepet töltek be. A tanulmányban elsőként a középkori ünnepélyes bevonulások általános bemutatására térek ki, majd ezt követően a királyi és hercegi látogatásokat elemzem, azok időpontjait és jellemzőit mutatom be. A tanulmány második fele a 12–13. század során történt királyi és hercegi ünnepélyes bevonulások szerkezetével, hátterével és rituáléival foglalkozik. Az elemzés célja az, hogy rávilágítson a bevonulások szerepére, azok szerkezetének a változásaira, valamint a dalmáciai városi társadalommal való viszonyára.

A középkori ünnepélyes bevonulások

A középkori ünnepélyes bevonulások, vagyis az *adventusok* hagyománya az ókori Római Birodalomig vezethető vissza, és a Mediterráneum nyugati, valamint keleti felén is ismertek voltak.¹ Az ókori római *triumphus* a győztes *imperator*t ünnepelte, míg a kereszténység térnyerésével ez a rituálé is új jelentéstartalmat kapott.² A győztes ünneplése egyfajta Istennek szóló hálaadássá is vált. A későantikvitásban az ünnepélyes bevonulások hagyománya a birodalom felbomlása után is tovább élt az értelmiségi elit körében. A középkori *adventusoknak*, aszerint, hogy kik álltak a bevonulás középpontjában, három típusát különböztethetjük meg. Az első típusba az uralkodók bevonulásai tartoznak.³

¹ Sabine MacCormack: Change and Continuity in Late Antiquity: The Ceremony of “Adventus”. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 21 (1972) No. 4. 721–752.

² Jonathan Shepherd: Adventus, Arrivistes and Rites of Rulership in Byzantium and France in the Tenth and the Eleventh Century. In: Alexander Beihammer – Stavroula Constantinou – Maria Parani (ed.): *Court Ceremonies and Rituals of Power in Byzantium and the Medieval Mediterranean. Comparative Perspectives*. Leiden–Boston, 2013. 337–371.

³ Shepherd, J.: Adventus i. m. 350–355.

A második típust az ereklék ünnepélyes fogadása,⁴ míg a harmadik csoportot az egyházfők ünnepélyes *adventus*a jelentette.⁵ Az uralkodói *adventus*ok közül a koraközépkorban a császári ünnepélyes bevonulások voltak a legismertebbek, amelyek az egykori birodalom nyugati felén, elsősorban a Szász-dinasztia (919–1024) korában a császári szokások fontos részévé váltak.⁶

A koraközépkortól a 12. századig a Bizánci Birodalom fővárosában, valamint a provinciák főbb városaiban egyaránt tartottak ünnepélyes bevonulásokat.⁷ Az itteni ünnepélyes bevonulások kapcsán különbséget kell tenni úgynevezett teljes *triumphus*ok között, amelyek során a császárok győztes hadjáratból visszatérve bemutatták a foglyokat és a zsákmányt, illetve az uralkodói *adventus*ok között, amelyek a hosszabb távollétből visszatérő uralkodó üdvözlésére szolgáltak.⁸ A bizánci császárok körében az *adventus*-ceremóniák a 950-es és 970-es évek között éltek virágkorukat, ekkor – elsősorban belpolitikai céllal – több ünnepélyes bevonulást tartottak a birodalom fővárosában, mint az azt követő másfél évszázadban összesen. A Mediterráneum keleti felének sajátos szokásai az egykori Római Birodalom nyugati felére is kifejtették a hatásukat, elsősorban a nyugati elit, köztük Bizáncban látogatást tett uralkodók, személyes tapasztalatain keresztül.⁹

Az uralkodói ünnepélyes bevonulások általában két főbb szakaszból álltak: a városiak kivonulása és az uralkodó köszöntése jelentette a folyamat első felét, míg az uralkodó bevonulása a városba volt az *adventus*ok befejező része.¹⁰ Ernst Kantorowicz két *adventus*-típust különböztetett meg azok szimbolikus jelentése alapján. Az első csoportba azokat az *adventus*okat sorolta, amelyek során az uralkodó a Jeruzsálemben virágvasárnap bevonuló Krisztust szimbolizálja, míg a második csoportba azokat a bevonulásokat tette, amelyek során az uralkodó a Megváltó előhírnökét, Keresztelő Szent Jánost imitálta.¹¹

⁴ Kenneth G. Holum – Gary Vikan: The Trier Ivory, Adventus Ceremonial, and the Relics of St. Stephen. *Dumbarton Oaks Papers*, 33 (1979) 113–135.; Nikolaus Gussone: Adventus-Zeremoniell und Translation von Reliquien: Victricius von Rouen, De laude sanctorum. *Frühmittelalterliche Studien*, 10 (1976) 125–133.

⁵ Maureen C. Miller: The Florentine Bishop's Ritual Entry and the Origins of the Medieval Episcopal Adventus. *Revue D'Histoire Ecclésiastique*, 98 (2010) 5–28.

⁶ David A. Warner: Ritual and Memory in the Ottonian Reich: The Ceremony of Adventus. *Speculum*, 76 (2001) 255–283.

⁷ Jaroslaw Dudek: Emperor Otto III's „Advent” at Gniezno in March 1000 as Evidence of the Presence of the Byzantine Ceremonials at the First Piasts' Court? *Byzantinoslavica*, 63 (2005) 117–131.

⁸ Cyril Mango: The Triumphal Way of Constantinople and the Golden Gate. *Dumbarton Oaks Papers*, 54 (2005) 173–188.

⁹ Shepherd, J.: Adventus i. m. 366–367.

¹⁰ Lawrence M. Bryant: The Medieval Entry Ceremony at Paris. In: János Bak (ed.): *Coronations: medieval and early modern monarchic ritual*. Berkeley, 1990. 88–118.

¹¹ Ernst H. Kantorowicz: The King's Advent: and the Enigmatic Panels in the Doors of Santa Sabina. *The Art Bulletin*, 26 (1944) 207–231.

A magyar királyi és hercegi látogatások Dalmáciában

Mivel Dalmácia igen nagyfokú autonómiát élvezett a Magyar Királyságon belül, és megőrizte különállását többek között az államigazgatás, igazságszolgáltatás, illetve az egyház-szervezet területén is,¹² így a magyar királyi udvar és Dalmácia kapcsolattartásában a királyi és hercegi látogatások igen fontos szerepet tölthettek be. A magyar fennhatóság alatt álló dalmáciai területeken az uralkodói jelenlétről forrásaink, különösen a 12. századra vonatkozóan igen szűkszavúak. Szerencsésebb esetben a korabeli dokumentumok tájékoztatnak az uralkodó személyes jelenlétéről, kíséretéről és egyes intézkedéseiről, azonban a látogatások menetéről és az azt kísérő eseményekről részletes leírást igen ritkán találhatunk. Az esetek többségében viszont csak közvetett forrásokra támaszkodhatunk annak megállapításában, hogy az adott uralkodó Dalmáciába látogatott-e. A látogatások beazonosítására igen értékes forráscsoport a 12. század első kétharmadában keletkezett városprivilegiumok, amelyek királyi szóbeli eskük írásba foglalt változatai voltak. Györffy György módszereit követve, az alapján állapítottam meg, hogy az adott évben kiadott városprivilegium személyes eskütételre és jelenlétre utal-e, illetve az eskütétel formulái mellett az adott oklevél tartalmazott-e a tanúnévsorban *laudo et confirmo* formulát.

Magyarország és Dalmácia közös történelmének a kezdete Könyves Kálmánhoz köthető, akit 1102-ben Tengerfehérvárott Horvátország és Dalmácia királyává koronáztak.¹³ A koronázás ellenére a tenger melléki területeket a Kálmán által uralt Tengerfehérvár és feltehetően ennek környéke kivételével Velence tartotta az uralma alatt 1097 és 1103 között.¹⁴ A dalmáciai városokat, püspöki és érseki székhelyeket a magyar uralkodó 1105-ben hódította meg. Ekkor kerültek Kálmán uralma alá Spalató, Trau, Zára, Arbe és a Kvarner-öböl szigetei is. A király hadjárata során Zarába, Trauba és Spalatóba is ünnepélyesen bevonult, miután azok meghódoltak előtte.¹⁵ Ebben az évben az uralkodót a királyi sereggel együtt magyarországi előkelők is nagy számban elkísérhették, ám források híján közülük senkit sem tudunk pontosan beazonosítani. Kálmán 1108-ban újra Dalmáciába látogatott, amelyről a Trau városának adott privilegium is tanúskodik.¹⁶ Ezt követően három évvel, 1111-ben Kálmán újra személyesen jelent meg Dalmáciában. Ebben az évben bevonult Zarába, miután a város előtt gyűlést tartott és megesküdött a dalmáciai városok szabadságának megtartására.¹⁷ Az útra és a zárai gyűlésre az esztergomi és kalocsai érsekek, a pécsi, veszprémi, győri, várai és váci püspökök, a nádor, számos ispán, világi és egyházi előkelő elkísérte az uralkodót.¹⁸

¹² Zsoldos Attila: Egész Szlavónia bánja. In: Neumann Tibor (szerk.): *Analecta Mediaevalia I.* Budapest, 2001. 269–271.

¹³ DHA 328–329.

¹⁴ Makk Ferenc: *The Árpáds and the Comneni. Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century.* Budapest, 1988. 12.

¹⁵ Györffy György: A XII. századi dalmáciai városprivilegiumok kritikájához. *Történelmi Szemle*, 10 (1967) 49.

¹⁶ DHA 354–357.

¹⁷ RA 45.

¹⁸ CDC II 24.

Könyves Kálmán halálát követően, 1116-ban Dalmácia újra velencei uralom alá került.¹⁹ II. István 1124–1125 között egy rövid időre visszaszerezte a közép-dalmáciai területeket, míg Zára és a Kvarner-öböl szigetei velencei fennhatóság alatt maradtak. 1124 júliusában a magyar király megerősítette Spalato és Trau kiváltságait.²⁰ Az uralkodó személyes jelenlétében egyrészt a privilégium formai jegyei,²¹ másrészt a 14. századi krónikakompozíció arra vonatkozó közlése miatt nem kételkedhetünk.²² II. Géza (1142–1163) uralkodása idején két esetben feltételezhetjük, hogy a király Dalmáciába látogatott, és az ott helyben, élőszóban elhangzott esküjét foglalták írásba a fennmaradt királyi privilégiumok. A király első látogatása 1142 körül történhetett, amelyről a magyar uralkodó Spalatónak adott kiváltságlevele tanúskodik.²³ A második látogatásra 1151-ben kerülhetett sor. Ennek a látogatásnak az azonosítása első látásra problémásnak tűnhet, hiszen az ebben az évben kiadott traui privilégiumot a széles szakmai közönség legkorábbi változataiban Iohannes Lucius és Daniele Farlati töredékes közléseiből ismerhette.²⁴ Mivel az oklevél eredetije elveszett és másolatai sem maradtak fenn, így a modern forráskiadványok is az ő nyomtatott munkáikat vették figyelembe az adománylevél kiadásakor. A töredékes oklevelet közlő munkán kívül Luciusnak létezik egy, olyan kéziratot hagyatéka is, amely a kutatók figyelmét eddig elkerülte.²⁵ Amíg Lucius nyomtatásban megjelent munkáiban gyakran csak megemlítette, részleteiben közölte vagy tartalmilag összefoglalta az okleveleket, addig kézírataiban teljes szövegükben összegyűjtötte a korában rendelkezésre álló középkori iratokat. Ez a helyzet a vitatott 1151. évi oklevéllel, és más, korábban csak említésből ismert 12. századi királyi privilégiumokkal is.²⁶ Az oklevél, Lucius kézírataiban őrzött teljes szövege is *laudo et confirmo* formulát tartalmaz a tanúnévsorban, így feltételezhető, hogy királyi látogatás során hangozhatott el az esküszöveg.²⁷

II. Géza uralmát követően valószínű, hogy III. István is eljuthatott Dalmáciába 1166–1167 körül, amikor ideiglenesen visszafoglalta Bizáncból a Tengerfehérvár és Sebenico körüli területeket.²⁸ Miután a magyar kézen lévő dalmáciai területek 1167-ben Bizánc birtokába kerültek, azokat csak Manuel császár halálát követően, III. Bélának si-

¹⁹ Makk F.: *The Árpáds* i. m. 18–19.

²⁰ DHA 415–416.

²¹ Györffy Gy.: *Városprivilégiumok* i. m. 51.

²² SRH I 434.

²³ Az oklevélben szereplő *confirmatio*, ahogy azt Györffy György is kimutatta, az oklevél írásba foglalására és nem magára a szóbeli esküre vonatkozhatott. RA 69.

²⁴ RA 79., Iohannes Lucius: *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Amstelaedami, 1666. 272–274.; Daniele Farlati: *Illirici sacry tomus quartus*. Venetiis, 1769. 330.

²⁵ Arhiv HAZU, Ostavština Ivana Lučića-Luciusa, Lucius-XII, 1–33.; Nadbiskupski arhiv u Splitu, Rukopisna građa Ivana Lučića, MS 528., 531–542. – ser. B.

²⁶ A Lucius-kéziratban fennmaradt III. Béla 1180. évi spalatói privilégiumáról néhány részlet, valamint az ő 1182. évi és Imre 1197. évi traui privilégiumának teljes szövege is.

²⁷ Arhiv HAZU, LUCIUS XX-12/11, fol. 4–6.

²⁸ RA 113. (Kétes hitelű oklevél); Makk F.: *The Árpáds* i. m. 100.

került visszafoglalnia: előbb 1180 körül Spalatót, majd 1181 körül Zárát is a fennhatósága alá hajtotta.²⁹ Arra azonban, hogy a király személyesen is ellátogatott volna Dalmáciába sem közvetlenül, sem közvetve nem utalnak a forrásaink. A király elveszettnek hitt, ám Lucius kézírataiban megtalálható trau privilegiuma,³⁰ hasonlóan Imre 1197. évi trau kiváltságleveléhez,³¹ a korábbi, úgynevezett Trau-típusú oklevelekkel nagyfokú hasonlóságot mutat, ám azok már nem szóbeli esküt őriztek meg. A fenti két oklevél a korábbiaktól eltérően arengát is tartalmaz, és hiányoznak belőlük *laudo et confirmo* formulát magában foglaló tanúnévsorok, amelyek helyét a méltóságsorok vették át.

III. Béla halálát követően fiai, a trónt öröklő Imre és András herceg között 1197-ben hosszan tartó viszály tört ki.³² Miután András a szlavóniai Macskínál (Mački) legyőzte a király seregeit magához ragadta a horvát–dalmát hercegi címet és vele együtt Dalmáciát, Horvátországot, valamint Hum egy részét.³³ A herceg 1197 és 1204 között két alkalommal járt Dalmáciában: először 1198-ban, majd 1200 körül, amikor hosszabb ideig tartózkodott a Tengeremelléken.³⁴ Koronázása után II. Andrásnak egy dalmáciai útja ismeretes, mégpedig amikor 1217-ben keresztes hadjáratához kapcsolódóan népes kíséretével és seregével Spalatóba látogatott.³⁵ II. András uralkodása alatt került sor Kálmán herceg 1226. évi látogatására. Kálmán, aki korábban halicsi király volt, közvetlenül azután utazott Dalmáciába, hogy horvát–dalmát herceg lett.³⁶

IV. Béla uralkodása során több alkalommal is eljutott a Tengeremellékre, Györffy György véleménye szerint 1242-ben, 1245-ben, 1248-ban és 1251-ben.³⁷ IV. Béla első dalmáciai útját legkevésbé sem lehet a hagyományos királyi látogatások közé sorolni, hiszen a tatárjárás idején menekülve előbb Spalatóba, majd innen Trauba jutott el az uralkodó.³⁸ 1245-ben újra Dalmáciában tartózkodott a király, és beavatkozott a spalatói érsek és a *comes* megválasztásába is.³⁹ Mindkét látogatás számos korabeli forrás által dokumentált, így a király jelenlétéhez kétség sem férhet. Más a helyzet azonban, ha megvizsgáljuk

²⁹ Makk F.: *The Árpáds* i. m. 115–116.

³⁰ Arhiv HAZU, LUCIUS XX-12/11, fol. 6–8.

³¹ Arhiv HAZU, LUCIUS XX-12/11, fol. 24–25.

³² Szabados György: Imre és András. *Századok*, 133 (1999) 85–111.

³³ CDC II 296–297.

³⁴ CDC II 293–294., 296–297., 297., 308–309., 309., 357.

³⁵ *Historia Salonitana* 160.

³⁶ Kálmán hercegről bővebben ld. Ivan Basić: O pokušaju ujedinjenja zagrebačke i splitske crkve u XIII. stoljeću, *Pro tempore*, 3 (2006) 25–43.; Györffy György: Szlavónia kialakulásának oklevélkritikai vizsgálata. *Levél-tári Közlemények*, 41 (1970) 234.; Danko Dujmović – Vjekoslav Jukić: The „Koloman Renaissance” in North Western Croatia – An Unfinished Project. *Starohrvatska prosvjeta*, 37 (2010) 171–182.; Vladimir P. Goss: Bishop Stjepan and Herceg Koloman and the Beginning of the Gothic in Croatia. *Hortus Artium Medievalium*, 13 (2007) 51–63.

³⁷ Györffy Gy.: *Városprivilegiumok* i. m. 49.

³⁸ *Historia Salonitana* 288–294.; Bertényi Iván: Magyarország nemzetközi helyzete a tatárjárás után. In: E. Kovács Péter et al. (szerk.): *Unger Mátyás emlékkönyv. Emlékkönyv Unger Mátyás negyedszázados egyetemi történelemszaktanári működése emlékére, és születésének hetvenedik évfordulója alkalmából*. Eger, 1991. 15–18.

³⁹ *Historia Salonitana* 350.

az 1248 áprilisi, Győrffy György által feltételezett királyi látogatást. A király április 4-én Vaskánál (Vaška) kiállított oklevelében biztosította a trauiakat sérelmeik orvoslásáról, amely miatt István szlavón bánt küldte hozzájuk.⁴⁰ Győrffy emellett a dokumentum mellett azokat a királyi okleveleket tekintette a dalmáciai látogatás bizonyítékának, amelyek 1248 áprilisában Vaska mellett keltek.⁴¹ Több ellenérvet is fel lehet azonban sorakoztatni a feltételezett királyi látogatással szemben. Egyrészt az oklevél kiállításának helye, Vaska a Dráva mellett, közvetlenül a mai magyar–horvát határ horvát oldalán található. Mivel a király más oklevele nem utal arra, hogy IV. Béla tovább utazott volna Szlavóniában, a király tartózkodási helye önmagában bizonyíték arra, hogy a király innen Dalmáciába látogatott. Másrészt, ha IV. Béla azt tervezte, hogy Vaskából Dalmáciába utazik, akkor felesleges lett volna a trauiakat arról biztosítani, hogy a szlavón bánt küldi ügyeik kivizsgálására, hiszen arról személyes jelenléte esetén ő gondoskodott volna.

Tovább erősíti az uralkodói látogatás tényének tarthatatlanságát IV. Bélának az az Esztergomban 1248. október 17-én kiállított oklevele, amelyben a traui polgárokat biztosítja arról, hogy meghagyta István bánnak, hogy Sebenicóval szemben ne sértse a város érdekeit.⁴² Mivel az uralkodó követek által értesült a tavasz óta lezajlott eseményekről, így október végéig nem lehetett jelen Dalmáciában. Ráadásul, mivel a szlavón bánnak adta ki az igazságszolgáltatásra vonatkozó feladatot, kijelenthetjük, hogy az uralkodó ekkor sem tervezte, hogy a Tengeremellékre indul. Mindezek alapján Győrffy György 1248. évi uralkodó látogatással kapcsolatos nézetei nem tarthatók, az uralkodó ebben az évben nem látogatott el Dalmáciába. Eljutott viszont 1251-ben, amikor a Trau és Spalató között található Klobuki Szent Péter monostornál ütött táborn a királyi kísérettel, és tartott audienciát a területen.⁴³ Innen kiindulva az uralkodó hajón Spalatóba is ellátogatott, és ünnepélyesen bevonult a városba.⁴⁴ IV. Bélát követően a vizsgált korszak utolsó királyi családhoz kapcsolódó látogatása Mária királynéhez és Béla szlavón herceghez kötődik, akit a terület hercegi címének elnyerését követően vitt édesanyja Dalmáciába szimbolikus első látogatására 1261 körül.⁴⁵

A magyar királyi és hercegi ünnepélyes bevonulások a dalmáciai városokban

A magyar uralkodók és szlavón (horvát–dalmát) hercegek ünnepélyes bevonulásainak a sorát Könyves Kálmán nyitotta meg 1105-ben. A magyar király ebben az évben azt követően, hogy kiegyezett a dalmáciai városok képviselőivel, ünnepélyesen bevonult Zará-

⁴⁰ RA 879.

⁴¹ RA 877–881.

⁴² RA 891.

⁴³ Historia Salonitana 364.; Arhiv HAZU, LUCIUS XX-12/11, fol. 104–106.; Arhiv HAZU, LUCIUS XX-12/11, fol. 106–108.

⁴⁴ Historia Salonitana 364–366.

⁴⁵ Historia Salonitana 366.

ba, Trauba, majd pedig Spalatóba.⁴⁶ Kálmán későbbi látogatásai során feltételezhetően tartott ünnepélyes bevonulásokat, ám ezekről a szűkös korabeli források hallgatnak. 1111 körül, amikor az uralkodó Zára előtt egy gyűlést tartott a magyar és helyi vezető réteg részvételével, az esküt követően a király valószínűleg bevonult Zarába. Könyves Kálmán bevonulásainak elemzéséhez először szükséges, hogy végigvegyük azokat a kútfőket, amelyek a magyar király dalmáciai *adventus*aíróól tudósítanak. A lajstromozást két kortárs forrással kell kezdenünk. A Szűz Mária monostor apátnőjéhez, Vekenegához köthető, 1105. évi oklevél a következőként számol be a magyar király zárai bevonulásáról:

*Urunk Jézus Krisztus megtestesülésének 1105. évében, a 13. indictióban, Könyves Kálmán Magyarország, Horvátország és Dalmácia király uralkodásának első évében dicsőősegesen bevonult Zarába*⁴⁷

Szintén ugyanebből az évből származik Kálmán király adománya a zárai Szűz Mária monostornak, amelynek emlékét, valamint a magyar király *adventus*ának a tényét a templomtornyon található egykorú felirat őrizte meg:⁴⁸

*Urunk Jézus Krisztus megtestesülésének 1105. évében. A győzelmet követően és a béke Istentől elnyert jutalma után, miután bevonult Zarába, Kálmán Magyarország, Horvátország és Dalmácia király, saját költségén építtette és emeltette Szűz Máriának ezt a tornyot.*⁴⁹

Könyves Kálmán 1105. évi dalmáciai tartózkodásáról, a városok elfoglalásáról és az ezt kísérő szimbolikus eseményekről két elbeszélő forrás, Treguan püspök, valamint Spalatói Tamás munkája részletesebben is beszámol. A Tamás főesperes szerint Spalató Crescentius érseket küldte közvetítőként a királyhoz, hogy a békéről tárgyaljanak, majd a kölcsönös megegyezést követően a város polgárai a társadalmi hierarchiát követve esküt tettek Kálmánnak, végül a király is felesküdt a dalmáciai város jogainak megtartására. Az esemény végén a király ünnepélyesen bevonult Spalatóba, majd így tett Zára és Trau esetében is:

Ezt követően az uralkodó bevonult a városba, a klérus valamint a nép igen nagy tisztelettel fogadta. Még azon a napon, azután, hogy a közösség igen bőkezűen gondoskodott

⁴⁶ Györffy Gy.: Városprivilegiumok i. m. 49.

⁴⁷ *Anno incarnationis domini nostri Jesu Christi M.C.V., indictione (X)III. regnante piissimo Colomagno Ungarie, Croatia et Dalmatie, primo anno quo triumphaliter Jaderam ingressus est.* Ld. CDC II. 15. (Saját fordítás).

⁴⁸ Ana Marinković: Constrvi et erigiivs sitrex Collomanus. The Royal Chapel of King Coloman in the Complex of St. Mary in Zadar. *Annual of Medieval Studies at CEU*, 8 (2002) 37–64.

⁴⁹ ANNO INCAR[NATIONIS] . DOMINI . N[OST]ER . IE[S]V . CHR[IST]I . MIL[LESIMO] . C. V. POST VICTORIAM ET PACIS PRAEMIA . IADERAE INTROITUS . A DEO CONCESSA // PROPRIO SVMPTV . HANC TVRRI[M] S[AN]C[T]AE MARIAE . UNGARIAE . D[AL]MAT[IAE] . CHROA[TIAE] . CONTRVUI . ET ERIGI // IVSSIT REX COLLOMANNVS. Ld. Miroslav Marković: Dva natpisa iz Zadra. *Zbornik radova Srpske akademije nauke*, 36 (1953) 101. (Saját fordítás).

róla, és privilégiumokat fogalmazott meg majd foglalt írásba, elhagyta a várost. Ezután Trauba majd pedig Zarába ment. Ezek által a városok által hasonlóképpen fogadtatott és szabadságukról kiváltságleveleket adott ki.⁵⁰

Treguan traui püspök,⁵¹ Traui Szent János életéről szóló munkájában szintén hasonló eseményeket említ az ünnepélyes bevonulások előzményeként, hozzátéve, hogy az uralkodói bevonulást a horvát uralkodók által tett adományok és privilégiumok megerősítése is kísérte.

Ezt követően az uralkodó bevonult Trauba, az adományokat pedig, amelyeket ennek a helynek a székesegyháza a horvát királyoktól vagy a salonai hercegektől kiérdemelt, meggyarapította, a privilégiumokat pedig oltalmával megerősítette.⁵²

A fenti források mellett nem áll rendelkezésre olyan kortárs kútfő, amely egy bevonulás részleteivel foglalkozna, így azok útvonalát, a bevonulások során zajlott rituálét, a városi és királyi reprezentáció egyes elemeit utólag nem lehet rekonstruálni. Emellett azonban számos értékes információt őriztek meg a források az *adventusok* megelőző, azokat övező, valamint közvetlenül őket követő eseményekkel kapcsolatban. Zára, Trau és Spalató városaiba történő 1105. évi bevonulások kapcsán a források alapján hasonló eseménysort rekonstruálhatunk. Mivel a magyar uralkodó Dalmácia meghódoltatása, és a három legfontosabb dalmáciai város elfoglalásának céljával érkezett a területre így ez a hasonlóság a látogatás körülményeivel is magyarázható. A városok magyar uralom alá kerülése előtt nem történt katonai összecsapás, hanem közvetítő segítségével tárgyalt a magyar király a kényszerhelyzetbe került dalmáciai városokkal.⁵³ A városok előtt egyfajta gyűlés alakult ki, amelyet a kölcsönös eskütétel zárt le. A városi polgárok esküje sajnos nem maradt fenn, ám a fentebb tárgyalt királyi esküket a 12. századi városprivilégiumok megőrizték. Az esküt követően került sor a tényleges felvonulásra, amelyeknek pontos részletei nem ismertek. A felvonulást követően az uralkodó adományokat tett, és régi privilégiumokat erősített meg.

⁵⁰ *Tunc rex civitatem ingressus, valde honorifice a clero et populo susceptus est. Et ea die procuracione affluenter a comuni suscepta confectisque ac traditis emunitatis privilegiis, profectus est. Inde autem pertransiens venit Tragurium et deinde Iaderam. A quibus civitatibus simili exemplo susceptus fecit eis libertatis privilegium. Historia Salonitana 96. (Saját fordítás).*

⁵¹ Treguanról ld. Gál Judit: The Roles and Loyalties of the Bishops and Archbishops of Dalmatia (1102–1301). *Hungarian Historical Review*, 3 (2014) 471–493.

⁵² *Post haec rex ingressus Tragurium, dona, quae ecclesia cathedralis illius loci a Croatiae regibus seu a Salonitanis principibus promeruerat, ampliavit et privilegiorum munimine roboravit.* Ld. Albinus Franciscus Gombos (ed.) *Catalogus fontium historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendendum ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCC. I—III.* Budapestini, 1937–1938. III 2250.

⁵³ A magyar-horvát perszonálunió kezdeteiről ld. Font Márta: Megjegyzések a horvát-magyar perszonálunió középkori történetéhez. In: Hanák Péter (ed.): *Híd a századokfelett. Tanulmányok Katus László 70. születésnapjára.* Pécs, 1997. 11–25.

A magyar uralkodó 1105-öt követően 1108-ban és 1111-ben is Dalmáciába látogatott, utóbbi esetben a forrásaink közvetve utalnak arra, hogy bevonult Zára városába.⁵⁴ Ebben az esetben, eltérően a korábbi bevonulástól, Zára már a Magyar Királyság része volt, így a katonai nyomásgyakorlás és a városokkal való egyezkedés természetesen nem volt része a bevonulást megelőző eseményeknek. Ezzel szemben az uralkodó Zára falai előtt tartott gyűlést, ahol az új hatalmi viszonyokhoz kapcsolódó ügyeket rendezték: többek között a korábbi királyi földek és a városi kiváltságok kérdését. Ilyen gyűlésekre, ahogy Mladen Ančić rámutatott, minden valószínűség szerint Kálmán látogatásai során többször is sor kerülhetett.⁵⁵ Ebből az évből, a hamis arbei kiváltságlevél mellett, nem maradt fenn más forrás, amely Kálmán király dalmáciai tevékenységéről tudósítana.⁵⁶

Kálmán bevonulásainak az elemei mellett, hogy a Mediterráneumban ismert *adventus*-hagyományokba illeszkedtek, a királyi látogatás körülményeit is tükrözték. A magyar uralkodó bevonulásai szimbolikusan kifejezték a városok feletti hatalom átvételét. A bevonulásokat követő adományozás, ajándékozás a középkori társadalmi kapcsolatok kiépítésének egyik fontos eszköze volt.⁵⁷ Az ajándékozó lekötölte a megajándékozottat, akinek a nagylelkűséget viszonznia kellett, jelen példát vizsgálva, hűséggel a király felé.⁵⁸ A terület elfoglalásának közelisége Kálmán dalmáciai látogatásainak a szerkezetét is befolyásolta. Az uralkodó és a dalmáciai városok viszonyának képlékenysége és az újonnan elfoglalt terület igazgatási kérdéseinek tisztázása, az új és a régi uralkodódinasztia jogi kontinuitásának kérdése olyan tényezők voltak, amelyek Kálmán uralkodását meghatározták Dalmáciában.⁵⁹ Az uralkodói bevonulások – de itt említhetjük meg az 1102. évi tengerfehérvári koronázást is – olyan lehetőséget teremtettek a magyar király számára, amelynek során akár többezres tömegeket is elérhetett.⁶⁰ A szabályos időközönként, háromévente tett látogatások a dalmáciai városok és a királyi udvar közötti kommunikációban fontos szerepet töltöttek be.⁶¹ A városok feletti hatalom szimbolikus kifejezése mellett lehetőséget teremtettek a személyes ügyek intézésére, a társadalmi kapcsolatok építésére, és a királyi hatalom megerősítésére, reprezentálására.

Kálmánt követően, noha van adatunk arról, hogy az utódai meglátogatták Dalmáciát, esküt tettek a városok szabadságának megtartására és adományokat tettek, források hiá-

⁵⁴ RA 45.

⁵⁵ Mladen Ančić: From the “Demigod” King to the First Ideas About a “National Kingdom”. In: Mladen Ančić – Jelena Borošak-Marijanović (ured.): *Kolomanov put*. Zagreb, 2002. 72.

⁵⁶ DHA 386–388.

⁵⁷ Ančić, M.: Demigod i. m. 71.

⁵⁸ Arnaud Jan Bisjtweld: The Medieval Gift as Agent of Social Bonding and Political Power: a Comparative Approach. In: Esther Cohen – Mayke de Jong (ed.): *Medieval Transformation: Texts, Power, and Gifts in Context*. Leiden, 2001. 146.

⁵⁹ Ančić, M.: Demigod i. m. 71–80.

⁶⁰ Ančić, M.: Demigod i. m. 80.

⁶¹ Dušan Zupka: Power of Rituals, and Rituals of Power: Religious and Secular Rituals in the Political Culture of Medieval Kingdom of Hungary. In: Roman Holec – Rastislav Koziak (ed.): *Historiography in Motion*. Bratislava, 2010. 34–37.

nyában csak erősen feltételezhetjük, hogy ezek a látogatások ünnepélyes bevonulásokat is magukban foglaltak. Miután Dalmáciát 1180-ban III. Béla visszafoglalta Bizánctól, a következő ismert ünnepélyes bevonulás András herceg nevéhez köthető, aki 1200 körül érkezett meg Trauba, ahol az elé járulók kérésére a Szent Vitális egyház körüli területet Trau városának adományozta.⁶² Az eseményről a Johannes Lucius kéziratos gyűjteményében teljes terjedelmében megőrzött Traunak adott kiváltságlevelével a herceg bevonulásáról így számol be:

*Dalmácia partjaihoz járultunk és Trau városába bevonultunk, ahol egyrészt a klérus, másrészt a nép által ünnepélyesen és örömmel fogadtattunk, és laudésekben dicsőségesen részesültünk.*⁶³

Az oklevélből továbbá az is kiderült, hogy a Dalmáciába érkező herceget a terület főpapjai is kísérték a városba és tartózkodtak András kíséretében. Az oklevél ugyan nem tesz említést arról, hogy név szerint kik voltak az őt kísérő dalmáciai főpapok, ám talán egy szintén 1200-ban kelt, a zárai Szent Chrisogonus monostornak tett adománylevelével közelebb vihet minket a kíséret beazonosításához. Az oklevél tanúsága szerint az adományozás során a herceg kíséretébe Bernát spalatói érsek, Miklós zárai választott érsek és György tinnini püspök tartoztak. Noha forrás hiányában biztosan nem állíthatjuk, hogy ez a három főpap Trauban is a király kíséretét alkotta, ám jelenlétüket erősen feltételezhetjük.

II. András traui bevonulását követően még egy alkalommal tájékoztatnak a forrásaink hozzá köthető *adventus*ról, mégpedig amikor 1217 augusztusában Spalatóba vonult be keresztes hadjáratára készülve. A vizsgált időszak *adventus*ai közül – az eseményeket szemtanúként megélő Spalatói Tamás elbeszélésének köszönhetően – ez a legrészletesebben ismertett esemény, amely a következőképpen zajlott le:

*Ünnepélyes menetben vonult ki a királyi felség elé az összes polgár, valamennyi idegen és seregének egész tömege, miközben hangosan laudéseket énekeltek neki. Ezután a klérus, selyem miseruhákat viselve karingjük fölött, keresztekkel és tömjéntartókkal felvonult a Pistura térig, és a királyi méltósághoz illő módon kántált. Az ünnepélyes gyülekezet menetének láttán a dicsőséges király leszállt a lováról, és az országos előkelőknek a kíséretében, két oldalról a püspökökkel körbevéve gyalog vonult egészen a Szent Domnius egyházig. Onnan pedig az ünnepi mise és az áldozás után elvonult a szállására. (...) Akkoriban a király nagy bőkezűséggel viseltetett a spalatói polgárok irányába, odáig ment, hogy magához hívta őket, hogy megkérdezze tőlük, hogy mit adományozzon a közösség javára.*⁶⁴

⁶² Arhiv HAZU, LUCIUS XX-12/11, fol. 28–29.

⁶³ (...) *ad maritimas Dalmaciae partes accessissemus Traguriensem civitatem intravimus. Ubi [ab] una [parte] a clero, et universo populo cum honore et gaudio recepti, laudes ymnidicas honorabiliter recepimus.* L.d. Arhiv HAZU, LUCIUS XX-12/11, fol. 28–29. (Saját fordítás).

⁶⁴ *Exierunt autem processionaliter obviam domino regi universi cives, omnesque forenses totaque turba sui exercitus, laudes ei altis vocibus concrepantes. Deinde clerus omnis olosericis super comptas induti vestibus cum crucibus et thuribulis procedentes usque posturium, prout regie magnificentie dignum erat pariter, concinnebant.*

A magyar király bevonulása számos hasonlóságot mutat korábbi bevonulásával. Ebben az esetben is Dalmácia püspökei kísérték a herceget, ahol *laudes*ekkel köszöntötte a klérus és a polgárok, majd a bevonulást követően az uralkodó adományokat tett. II. András bevonulásának számos szimbolikus momentuma volt. A Spalatóhoz érkező király elé kivonult a város klérusa, valamint a világi lakosság, és megtörtént az uralkodó szimbolikus köszöntése, majd pedig az uralkodó számára megnyitották a város kapuit. A bevonulást kezdeti szakaszának rituáléi a király és az alattvalói közötti viszonyt tükrözték. A királyi bevonulás során az egyház szerepe kiemelkedő volt, maga a bevonulás pedig liturgikus jellegű eseménynek számított. A király lováról leszállva, gyalog közelítette meg a várost, akár egy zárándok,⁶⁵ az út során a püspökök kíséretében vonult fel a városba, ahol *laudes*ekkel kísérték és a klérus ünnepi díszben övezte a király útját. A bevonulás eseménysorozatának a vége pedig a Szent Domnius katedrálishoz vezetett, ahol ünnepi misét tartottak. A processziót követően az uralkodói audiencia során András adományokat tett, hasonlóan korábbi bevonulásához.

A korábbi kutatás figyelmét elkerülték Kálmán herceg 1226. évi látogatásának a körülményei, ám azokat jobban megvizsgálva, az eddig ismertetett bevonulásokon túl a 13. század első harmadában még egy hercegi *adventust* feltételezhetünk. Amikor Kálmán, II. András fia, Szlavónia hercege lett, első dalmáciai látogatása során Spalatóba is eljutott, amelyről Tamás főesperes a következőképpen írt:

*Ezután pedig Kálmán, András király fia, Szlavónia hercege, az országos előkelők kíséretében a tenger mellékre ment és nagy dicsőséggel fogadtatott a spalatóiak részéről.*⁶⁶

Az idézet utalása a herceg ünnepélyes fogadtatására még önmagában kevés lenne egy bevonulás feltételezéséhez, hiszen arra nem ad választ Spalatói Tamás, hogy ez a fogadtatás hol, hogyan és mikor zajlott le. A spalatói főesperes munkáján kívül azonban még egy fontos dokumentum tanúskodik Kálmán spalatói jelenlétéről és kiegészíti az elbeszélő forrás információit. A herceg 1226. augusztus 1-jén kelt oklevelében a traui püspökségnek adományozta a Drid nevű területet, amely Spalató és Trau között feküdt.⁶⁷ Az oklevél tanulsága szerint az adományozásra a spalatói érseki palotában került sor, és a herceg kíséretében tartózkodott Guncell spalatói érsek mellett a kéréssel a herceghez forduló

Ipsa vero illustris rex, viso processionis cetum solemnem, statim descendit de equo, magnaue suorum principum vallatus caterva, tenentibus eum hinc inde episcopis, qui convenerant, pedes usque ad ecclesiam sancti Domnii processit. Ubi celebrato missarum officio, et data oblatione super altare, ad hospitium secessit. (...) Tunc rex cepit magnam benignitatem erga Spalatenses cives ostendere, ita ut ipse ultro provocaret eos ad petendum a se, quod eis ad publicum cederet commodum. Ld. Historia Salonitana 160. (Saját fordítás).

⁶⁵ Vö. Dudek, J.: Emperor Otto III's „Advent” i. m.

⁶⁶ *Post hec vero Colomannus filius Andree regis, dux Sclavonie, cum magno principum comitatu ad mare descendit at a Spalatensibus multum honorifice susceptus est.* Historia Salonitana 196–198. (Saját fordítás).

⁶⁷ RA 438.; Az oklevél hitelességének kérdéséről ld. Mladen Ančič: Srednjovjekovno vladarsko vlastelinstvo Drid. Problemi vlasništva i organizacija u XIII st.. *Povijesni prilozi*, 19 (2000) 87–111.

Treguan trau, valamint Michus tinnini és Gergely scardonai püspök is. A 13. században a spalatói érseki palota a városfaltól keletre, a Diocletianus-palota délkeleti tornyánál helyezkedett el.⁶⁸ Mivel Spalatót Trau irányából közelíthette meg a herceg, nyilvánvaló hogy az érseki palotában csak akkor tarthatott audienciát, ha előtte a városon keresztül vonult. Mindezek alapján logikus következtetés, hogy a forrásban említett ünnepélyes fogadásra a városi bevonulás során került sor, amelyet követően az érseki palotában tartott audienciát a herceg. Az oklevél keltéből megállapítható hogy az *adventus*ra valamikor július végén kerülhetett sor. A várostopográfiai adatok mellett áruklodó tényező még az ünnepélyes bevonulásról, hogy a herceg adománytételkor számos dalmáciai főpap, és világi előkelő volt Kálmán környezetében, ahogy az András két *adventus*a kapcsán is látható volt.

A vizsgált korszak utolsó ismert királyi *adventus*a IV. Béla nevéhez köthető, aki Spalatóba vonult be. A reprezentatív eseményről Spalatói Tamás a következőképpen tudósított, korábban kiemelve, hogy az a király második látogatása során történt esemény volt:

*Ezután kihajózott és Spalató városának a kikötőjébe ment, és ott nagy pompával bevonult a városba, miközben a királyi méltóság jelvényeit viselte, a klérus és a nép nagy örömmel fogadta. Aznap éjszaka Duimus fia Miklós palotájában szállt meg, majd pedig a nagy számban elé járuló polgárokat szívélyesen fogadta és meghallgatta, és magát megközelíthetőnek és jóindulatúnak mutatta.*⁶⁹

IV. Béla háromszor látogathatott el Dalmáciába uralkodása során: 1242-ben, 1245-ben, valamint 1251-ben. Első látásra azt feltételezhetnénk, hogy ha Spalatói Tamás a király második látogatásáról beszél, akkor erre a bevonulásra logikusan 1245-ben kerülhetett sor. Vegyük azonban sorra azokat a körülményeket, amelyeket a föesperes felvázolt az uralkodói látogatás kapcsán. Tamás leírása szerint a király dalmáciai látogatása során Spalató és Trau között ütött táborn, ahol a Klobuki Szent Péter monostornál tartott audienciát, majd innen hajóval utazott Spalatóba és vonult be a városba a kikötő irányából. A forrásban említett Szent Péter egyháza a mai Kaštel Novi plébániatemplomának a helyén feküdt, közvetlenül a tengerparton. A forrás által leírt királyi látogatásról Iohannes Lucius már említett kéziratos gyűjteményében két kiadatlan dokumentum tanúskodik. Az 1256-ban illetve 1258-ban kelt iratok, olyan trau dokumentumok, amelyek helyi birtokügyekkel kapcsolatos tanúságtételeket tartalmaznak. Ezek a tanúságtételek IV. Béla ítélethozatalairól szólnak, amelyek során a király, Gutkeled nembeli István bán (1248–1259) társaságában, eléterjesztett birtokperekben döntött a Klobuki Szent Péter

⁶⁸ Katja Marasović – Tomislav Marasović: Naseljavanje Dioklecijanove palače. In: Miljenko Jurković – Ante Milošević (ured.): *Munuscula in honorem Željko Rapanić. Zbornik povodom osamdesetog rođendana*. Zagreb, 2012. 106.

⁶⁹ *Tunc ascendens galeam venit ad portum civitatis Spalatensis ingressusque in eam cum multa ambitione, sicut rex regalia gerens insignia, magna cleri et populi exultatione susceptus est. Mansitque die illa et nocte in palatio Nicolai Duimi, cives vero ad ipsum frequenter accedentes valde benigne suscipiebantur et audiebantur ab ipso affabilem se ac serenum eis plurimum exhibendo.* Historia Salonitana 364–366. (Saját fordítás).

egyháznál. A két dokumentumból közvetlenül nem derül ki a döntéshozatal ideje, ám mivel István bán hivatalviselése alatt IV. Béla csak 1251-ben látogatott el Dalmáciába, így a Spalatói Tamás által leírt és a Lucius által megőrzött dokumentumokban ismertetett két esemény azonosítható, IV. Béla spalatói bevonulására 1251-ben került sor. Könnyen megmagyarázható ugyanakkor az a látszólagos ellentmondás, miszerint a bevonulás a király második látogatásakor történt, miközben 1251-ben IV. Béla harmadszor jutott el a Tengeremellékre, ha figyelembe vesszük, hogy Tamás főesperes munkájának a közép-pontjában Spalató állt. A városba pedig 1242-öt követően valóban másodszor jutott el a magyar uralkodó, 1245-ben ugyanis távolmaradt Spalatótól. A bevonulás különlegesnek számít a korábban ismertetett eseményekhez képest, hiszen az uralkodó a tengeren közleltette meg Spalatót.⁷⁰ Magáról a bevonulásról kevés információt közöl a forrás, ahogy a korábbi 13. századi példánál látható volt a polgárok és a klérus együtt köszöntötte az uralkodót, majd a bevonulást követően a király audienciát tartott a városban, ahol adományokat tett.

A magyar uralkodói és hercegi látogatások és bevonulások jellemzőinek összegzése

A királyi és hercegi látogatásoknak számos gyakorlati és szimbolikus funkciója volt a 12–13. században. Az ünnepélyes jelenlét, a királyi sereg és a legfontosabb országos tisztviselőkből álló kíséret vizuális bizonyítéka volt a királyi hatalomnak Dalmáciában.⁷¹ A királyi kíséret a vizsgált látogatásokkor a legmagasabb rangú magyar világi és egyházi előkelőkből állt össze, míg a helyi kíséret kapcsán fontos kiemelni, hogy az egyházi előkelők szerepe kiemelt volt a vizsgált időszak egészében.⁷² Utóbbi nemcsak a helyi társadalmi szerkezet sajátosságait fejezte ki, hanem egyfajta szakrális légkört teremtett a látogatások során, különösen az ünnepélyes bevonulásokkor. A látogatások gyakoriságát tekintve a források hiánya miatt nehéz messzemenő következtetéseket levonni, ám rendszeres, tervezett, meghatározott időközönként történt dalmáciai utakkal véleményem szerint nem lehet számolni a 12–13. század folyamán. Egyedül Könyves Kálmán esetében lehet kimutatni azt a szabályszerűséget, hogy háromévente Dalmáciába látogatott, ám utódai kapcsán ilyen jelenség nem figyelhető meg. Bár Győrffy György IV. Béla látogatásai kapcsán úgy vélte, hogy az uralkodó Kálmán minitáit követte, ám – ahogy az fentebb bizonyításra került, – a magyar uralkodó esetén

⁷⁰ Az uralkodó választását nem indokolták földrajzi kényszerítő tényezők, hiszen a Klobuki Szent Péter monostortól a középkorban is létező úton könnyen meg lehetett közelíteni Spalatót. Ld. Ivo Babić: *Prostor između Trogira i Splita*. Trogir, 1984. 77–93.

⁷¹ Vö. Teofilio F. Ruiz: *A King Travels: Festive Traditions in Late Medieval and Early Modern Spain*. New Jersey, 2012.

⁷² Mladen Ančić: *Image of Royal Authority in the Work of Thomas Archdeacon. Povijesni prilozi*, 22 (2002) 29–40.

három év csak az első és második látogatása során telt el. Valószínűsíthető tehát, hogy nem tért vissza a Kálmáni hagyományhoz.

Megfigyelhető azonban egy másik jelenség, amelyre a korábbi kutatások nem hívták fel a figyelmet. Ez pedig a szimbolikus jelentőségű első látogatásoknak az esete, ami azt jelentette, hogy a király vagy herceg a koronázás illetve a szlavón hercegi cím elnyerése után rövid idővel látogatást tett Dalmáciában, szimbolikusan is bemutatva a területnek a felette hatalommal bíró új személyt.⁷³ A 13. századi szlavón (horvát-dalmát) hercegeknél, a későbbi IV. Béla kivételével, kimutatható egy a hercegi cím megszerzése után rövid idővel bekövetkező dalmáciai utazás. Nyilvánvaló azonban az is, hogy András herceg személyes jelenlétét, a politikai viszonyok miatt nem sorolhatjuk a szimbolikus első látogatások közé. Kálmán 1226. évi és Béla herceg 1261. évi első és egyetlen ismert látogatása azonban ebbe a kategóriába tartozik. Az uralkodóknál ezt a jelenséget csak II. Géza 1142 körüli látogatásakor feltételezhetjük, ám fontos számításba venni, hogy a 12. század során a bel- és külpolitikai körülmények nem is tették volna lehetővé a hasonló reprezentatív események létrejöttét. Példának okáért II. Béla és III. Béla trónra kerülésekor Dalmácia nem volt magyar kézen, Imre pedig testvérével való viszálya miatt el sem juthatott volna Dalmáciába. A 13. század során a királyok trónra lépte után ilyen jelenség nem figyelhető meg.

Az uralkodói látogatások csúcspontjai az ünnepélyes bevonulások voltak. Nem egyszerűen csak politikai események voltak, hanem számos kulturális és reprezentatív funkcióval is bírtak.⁷⁴ A bevonulások a lehető legünnepélyesebb módon fejezték ki a királyság hierarchiáját, és a társadalom belső szerkezetét. Az uralkodói bevonulások az adott terület feletti új hatalom szimbolikus bevezetési és köszöntési voltak.⁷⁵ A megvizsgált magyar királyi és hercegi bevonulások kapcsán hasonló tendenciákat figyelhetünk meg. Könyves Kálmán bevonulásai előtt gyűléseket tartott, esküt tett a város privilégiumainak megtartására, majd ezeket írásba is foglalták. A 12. század első felében a királyi látogatások és ünnepélyes bevonulások szerves része volt Dalmáciában az uralkodói eskütétel. A középkori kánonjog kétféle esküt különböztetett meg. Egyrészt a *iuramentumot*, amely valamilyen jogi cselekményt jelentett, és megszegése bocsánatos bűnnek számított, valamint *sacramentumot*, amely ünnepélyesebb, szakrális cselekedet volt, és megszegése halálos bűn volt. Az eskük letétele, így maguknak az esküknek a szövege, a középkorban rituálékkal övezett cselekedet volt.⁷⁶ A Medierráneum –, amelyhez a dalmáciai város-

⁷³ James M. Murray: The Liturgy of the Count's Advent in Bruges : from Galbert to Van Eyck. In: Barbara A. Hanawalt – Kathryn L. Reyerson (ed.): *City and Spectacle in Medieval Europe*. Minneapolis, 1994. 140.

⁷⁴ Jesse D. Hurlbut: The Duke's First Entry: Burgundian Inauguration and Gift. In: Kathleen Ashley – Wim Hüsken (ed.): *Moving Subjects. Processional Performance in the Middle Ages and the Renaissance*, Amsterdam, 2001. 155–156.

⁷⁵ Barbara A. Hanawalt – Kathryn L. Reyerson: Introduction. In: Uők (ed.): *City and Spectacle in Medieval Europe*. Minneapolis, 1994. XI.

⁷⁶ John Spurr: A Profane History of Early Modern Oaths. *Transactions of the Royal Historical Society*, 11 (2001) 57.

ok is tartoztak, – hagyományainak szerves része volt az *adventusok*hoz kötődő eskütétel. A francia királyok *adventusairól* már a 12. századtól kezdve fennmaradtak leírások. Ezeknek része volt a királyi eskü, amelyben az uralkodó a városi jogok megtartására tett ígéretet. A királyokhoz hasonlóan a polgárok is esküt tettek, hűségüket kifejezve a királynak. Az uralkodói eskütételére általában a városokban történt ünnepélyes bevonulás előtt, vagy annak végeztével került sor, és a város valamint a város egyházának privilégiumai kerültek ekkor megerősítésre.⁷⁷ Az *adventusok*hoz kötődő eskütételről az egész középkor folyamán számtalan példával találkozunk Franciaország, Flandria vagy akár Hispánia területéről is. Az uralkodói esküknek fontos szimbolikus szerepük volt a király és a hatalma alatt lévő város kapcsolatában: társadalmi kapcsolatteremtő erővel rendelkeztek ezek az események.⁷⁸

A magyar uralkodók dalmáciai látogatásai során az 1160-as évek végéig mutatható ki, hogy szóbeli esküt tettek a városi kiváltságok megtartására, majd ezeket az esküket foglalták írásba. Azt követően, hogy III. Béla visszafoglalta Dalmáciát Bizáncból, a város-privilégiumok szövege ugyan nagy hasonlóságot mutatott a korábbi privilégiumokkal, ám azok nem vezethetők vissza személyes eskütételre. Ez a helyzet III. Béla 1180. évi Spalatónak, illetve 1182. évi Traunak adott kiváltságlevelével, majd pedig Imre 1197. évi traui privilégiumával. A 12. századi ünnepélyes bevonulások előtti eskütétel a 13. század elején a királyi és hercegi szokások közül. A 13. század során előzetes eskütétel helyett a városi privilégiumokat a bevonulást követő királyi audiencián erősítette meg írásban az uralkodó, amely az *adventus*-ceremóniák záróakkordjának is tekinthető esemény volt. András herceg dalmáciai bevonulása Trauba az első *adventus*, amelyről Dalmácia III. Béla által való visszaszerzése után tájékoztatnak a forrásaink. András privilégiuma arról tanúskodik, hogy a városi kiváltság megerősítésére a bevonulást követően került sor, amikor a herceg kegyet gyakorolt a város egyházának és polgárainak a kérésére. András királyként 1217-ben történt spalatói bevonulásáról tudósító Tamás főesperes szemtanúként élte meg az eseményeket. Részletes leírása nem tesz említést királyi esküről, ám arról igen, hogy a bevonulást követően a király adományokat tett a város részére. Szintén Spalatói Tamás leírásából ismerjük Kálmán herceg és IV. Béla spalatói bevonulásának leírását. Kálmán esetében ismert, hogy a herceg a bevonulást követően az érseki palotában tartózkodott, és ott tett adományokat. IV. Béla látogatása kapcsán a városba lépés előtti esküről nem számol be a forrás. Az uralkodó, hasonlóan a korábbi 13. századi példákhoz, a bevonulást követően erősített meg kiváltságokat és tett új adományokat.

A királyi és hercegi látogatások és bevonulások szerkezete, az uralkodók és a városok közötti szimbolikus kommunikáció az adott időszak politikai viszonyait tükrözte. Amikor Könyves Kálmán elfoglalta Dalmáciát, a terület feletti hatalomváltás okozta

⁷⁷ Murray, J.: *The Liturgy* i. m. 146.

⁷⁸ A magyar uralkodói eskükről ld. Nora Berend: *Oath-taking in Hungary: a Window on Medieval Social Interaction*. In: Piotr Górecki – Nancy Van Deusen (ed.): *Central and Eastern Europe in the Middle Ages: A Cultural History*. London, 2009. 42–49.; Rácz Lajos: *Uralkodói eskük (Magyar Királyság és Erdélyi Fejedelemség). Jogtörténeti Szemle*, 5 (1992) No. 2. 42–49.

feszültségek és a magyar uralom képlékenysége megmutatkozott a látogatások és a bevonulások részleteiben. Az uralkodó gyűléseket tartott, egyeztetett a városok lakóival, írásba foglalták a városi privilégiumokat, kölcsönös eskütételekre került sor és a látogatásokhoz bőkezű ajándékozás kapcsolódott. Az új hatalmi struktúra kialakulása során az uralkodói rituálék azt a célt szolgálhatták, hogy a városok feletti uralom minél hamarabb konszolidálódjon. Ez a folyamat nem egyoldalú volt, hiszen a városok lakói is esküt tettek hűségükről az uralkodónak, majd ezt követően megnyitották a kapukat, ezzel szimbolikusan is elismerve az új király felettük gyakorolt hatalmát,⁷⁹ a bevonulások a társadalmi hierarchia megerősítései voltak.⁸⁰ A bevonulásokat követő adománytételek során egyrészt az uralkodó igyekezett minél szélesebb támogatottságot nyerni, másrészt pedig a kapcsolatait építette a helyi társadalommal. A 13. század során az ünnepélyes bevonulások szerkezete átalakult. A bevonulások előtt nem tartottak gyűléseket, és előzetes eskütételekről sincs már tudomásunk. Ezek a változások Dalmácia és a királyi udvar kapcsolatának az átalakulását tükrözték. A 13. század során ugyanis a magyar uralom jelenléte nem számított idegennek vagy újdonságnak a területen, ahogy az a 12. század elején még jellemző volt. Az alapvető viszonyok rendezése után a király részvételével zajló gyűlések eltűnhettek, nem váltak állandó intézménnyé, helyüket más hivatalok és fórumok vették át. Mivel királyi udvar és a dalmáciai városok közötti kapcsolat stabilizálódott, így a bevonulások előtti eskütételek helyét és szerepét a privilégiumok bevonulást követő megerősítése vette át. A vizsgált időszak valamennyi *adventus*a kapcsán elmondható, hogy uralkodói adományozás zárta az eseménysorozatot, amely nem sajátos dalmáciai-magyar szokás volt, hanem számos európai uralkodói rituálé részét képezte a középkorban.⁸¹

A látogatások és ünnepélyes bevonulások lehetőséget adtak a magyar uralkodóknak és hercegeknek, hogy széles tömegekkel találkozzanak. Ezeken az eseményeken a szimbolikus kommunikáció eszközei és az uralkodói rituálék különösen fontos szerepet tölthettek be. Az uralkodói bevonulások azonban nem egyoldalú események voltak, a városok nem passzív szemlélőként vettek részt rajtuk. Az uralkodók és hercegek látogatása teret adott a társadalom önreprezentációjának és lehetőséget biztosított az egyháznak és a világi társadalomnak, hogy különböző adományokhoz, kiváltságokhoz jussanak. Mindemelllett a bevonulások megszervezése a város és a királyi udvar együttműködését is megkövetelte. Az ünnepélyes bevonulások során a városi társadalom felépítése és a belső hatalmi struktúrák tükröződtek abban, ahogy a város a királyt vagy herceget fogadta. A források szerint a klérus és a polgárok együtt fogadták az uralkodót és a herceget, akit a terület püspökei kísérték be a városba. A városi társadalomban a vizsgált

⁷⁹ Dušan Zupka: Communication in a Town: Urban Rituals and Literacy in the Medieval Kingdom of Hungary. In: Anna Adamska (ed.): *Uses of the Written Word in Medieval Towns: Medieval Urban Literacy II*. Turnhout, 2014. 341–342.

⁸⁰ Hurlbut, J.: The Duke's First Entry i. m. 157–158.

⁸¹ Lawrence M. Bryant: *The King and the City in the Parisian Royal Entry Ceremony: Politics, Ritual, and Art in the Renaissance*. Genéve, 1986. 42.

időszakban az egyház töltötte be a vezető szerepet, nemcsak az egyházi, de a világi igazgatásban és diplomáciában is jelentős hatalommal bírták a dalmáciai városok püspökei és érsekei.⁸² Ez a helyzet a kommunális fejlődés felgyorsulásával változott meg az 1240-es évektől, végül a 13. század végére az egyház a legfejlettebb városokban kiszorult a világi hatalomból, a főpapválasztás pedig kizárólag egyházi ügy lett a korábbi közös döntéshozatal helyett.⁸³ A dalmáciai főpapok látogatásokkor illetve ünnepélyes bevonulásokkor betöltött kiemelkedő, a városok világi vezetését felülmúló szerepe híven tükrözte a korabeli társadalmi szerkezetet.

⁸² Ludwig Steindorff: *Die dalmatinischen Städte im 12. Jahrhundert. Studien zu ihrer politischen Stellung und gesellschaftlichen Entwicklung*. Wien, 1984. 157–159.; Ivan Strohal: *Pravna povijest dalmatinskih gradova*. Zagreb, 1913. 305–310.

⁸³ Irena Benyovsky: *Trogirski trg u razvijenom srednjem vijeku*. *Povijesni prilozi*, 16 (1997) 12–14.; Grga Novak: *Povijest Splita*. Split, 1957. I. 373.

HUNGARIAN ROYAL AND PRINCELY ENTRIES IN THE DALMATIAN TOWNS DURING THE ÁRPÁDIAN ERA

This paper examines the ceremonial entries of the kings of Hungary and the dukes of Slavonia into Split, Trogir and Zadar during the twelfth and thirteenth-centuries. The focus is on the royal and princely visits and entries, and the rituals that occurred during the kings' and dukes' personal presence in Dalmatia. First, I provide general details about the medieval ceremonial entries and their origin. Thereafter I examine the temporal aspects of the royal and princely visits in Dalmatia. The paper analyses the role and importance of the visits in the relationship between the royal court of Hungary and the Dalmatian towns. Finally, I focus on the analysis of the ceremonial entries in the Dalmatian towns. My examination highlights the structure of the entries, their cultural and political background, and the rituals that were carried out during the royal presence. The aim of the analysis is to present the role and importance of the entries and the reasons behind the changes in their patterns. The paper also seeks to place the entries and visits within the social and cultural context of the Dalmatian towns.

Keywords: royal and princely entry, royal representation, kings of Hungary, dukes of Slavonia

A szerzőkről

BÁCSATYAI DÁNIEL – doktorjelölt, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Szovák Kornél, egyetemi tanár (PPKE)
Elérhetőség: molay18@yahoo.com

BENEI BERNADETT – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok
Doktori Iskola, Történelem Segédtudományai Doktori Program
Témavezető: Dr. Thoroczkay Gábor, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: bernadettbenei@hotmail.com

CSERMELYI JÓZSEF – doktorandusz, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Rácz György, egyetemi docens (PPKE)
Elérhetőség: csermelyi.j@freemail.hu

GÁL JUDIT – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Körmendi Tamás, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: galjudit88@gmail.com

JUHÁSZ CSABA – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Solymosi László, professor emeritus (ELTE)
Elérhetőség: berger.cs@hotmail.com

HARASZTI SZABÓ PÉTER – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok
Doktori Iskola, Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Draskóczy István, egyetemi tanár (ELTE)
Elérhetőség: szabo.szpeter@hotmail.com

KÁDAS ISTVÁN – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Draskóczy István, egyetemi tanár (ELTE)
Elérhetőség: ikadas28@gmail.com

KÁLMÁN DÁNIEL – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok
Doktori Iskola, Történelem Segédtudományai Doktori Program
Témavezető: Dr. Körmendi Tamás, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: viatores@gmail.com

KANYÓ FERENC – doktorjelölt, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Draskóczy István, egyetemi tanár (ELTE)
Elérhetőség: kanyo.ferenc@gmail.com

KRANZIERITZ KÁROLY – doktorandusz, Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Hadtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Bárány Attila, egyetemi tanár (DE), Dr. Csikány Tamás,
egyetemi tanár (NKE)
Elérhetőség: kranzio330@gmail.com

KUFFART HAJNALKA – doktorandusz, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Szovák Kornél, egyetemi tanár (PPKE)
Elérhetőség: furacs@yahoo.it

MALÉTH ÁGNES – doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Csernus Sándor, egyetemi docens (SZTE) és Dr. Jean-Michel
Matz, professor (Université d'Angers)
Elérhetőség: malethagi@gmail.com

NOVÁK ÁDÁM – doktorandusz, Debreceni Egyetem, Történelmi és néprajzi
Doktori Iskola, Történelmi Doktori Program
Témavezető: Dr. Bárány Attila, egyetemi tanár (DE)
Elérhetőség: tavernicorum@gmail.com

RÓZSA MÁRTON – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Nagy Balázs, egyetemi docens (ELTE – KEE)
Elérhetőség: jurgen.rm@gmail.com

DR. BORIS STOJKOVSKI – egyetemi tanársegéd, Filozofski Fakultet, Universitet u
Novom Sadu
Témavezető: Dr. Rokay Péter, professor (Universitet u Novum Sadu)
Elérhetőség: stbs@ptt.rs

TARJÁN ESZTER – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Molnár Péter, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: eszter.tarjang@gmail.com

Notes on Contributors

BÁCSATYAI, DÁNIEL – doctoral candidate, Pázmány Péter Catholic University,
Doctoral School for Historical Studies
Supervisor: Dr. Kornél Szovák, professor (Pázmány Péter Catholic University)
E-mail address: molay18@yahoo.com

BENEI, BERNADETT – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School
for Historical Studies, Auxiliary Sciences of History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Gábor Thoroczkay, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: bernadettbenei@hotmail.com

CSERMELYI, JÓZSEF – PhD-student, Pázmány Péter Catholic University, Doctoral
School for Historical Studies
Supervisor: Dr. György Rácz, associate professor (Pázmány Péter Catholic University)
E-mail address: csermelyi.j@freemail.hu

GÁL, JUDIT – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School
for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Tamás Körmendi, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: galjudit88@gmail.com

JUHÁSZ, CSABA – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School
for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. László Solymosi, professor emeritus (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: berger.cs@hotmail.com

HARASZTI SZABÓ, PÉTER – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences,
School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. István Draskóczy, professor (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: szabo.szpeter@hotmail.com

KÁDAS, ISTVÁN – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. István Draskóczy, professor (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: ikadas28@gmail.com

KÁLMÁN, DÁNIEL – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Auxiliary Sciences of History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Tamás Körmendi, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: viatores@gmail.com

KANYÓ, FERENC – doctoral candidate, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. István Draskóczy, professor (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: kanyo.ferenc@gmail.com

KRANZIERITZ, KÁROLY – PhD-student, National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences
Supervisors: Dr. Attila Bárány, professor (University of Debrecen), Dr. Tamás Csikány professor (National University of Public Service)
E-mail address: kranzio330@gmail.com

KUFFART, HAJNALKA – PhD-student, Pázmány Péter Catholic University, Doctoral School for Historical Studies
Supervisor: Dr. Kornél Szovák, professor (Pázmány Péter Catholic University)
E-mail address: furacs@yahoo.it

MALÉTH, ÁGNES – PhD-student, University of Szeged, Doctoral School for Historical Studies
Supervisors: Dr. Sándor Csernus, associate professor (University of Szeged), Dr. Jean-Michel Matz, professor (Université d'Angers)
E-mail address: malethagi@gmail.com

NOVÁK, ÁDÁM – PhD-student, University of Debrecen, School for Historical and Ethnographical Studies, Historical Doctoral Program
Supervisor: Dr. Attila Bárány, professor (University of Debrecen)
E-mail address: tavernicorum@gmail.com

RÓZSA, MÁRTON – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval and Early Modern European History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Balázs Nagy, associate professor (Eötvös Loránd University of Sciences – Central European University)
E-mail address: jurgen.rm@gmail.com

DR. BORIS STOJKOVSKI – assistant lecturer, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad
Supervisor: Dr. Péter Rokay, professor (University of Novi Sad)
E-mail address: stbs@ptt.rs

TARJÁN, ESZTER – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval and Early Modern European History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Péter Molnár, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: eszter.tarjang@gmail.com